

DÉLMAGYARORSZÁG

027.4(069)

1977 AUG 2 3

4

Szabó Ervin

1877—1918

Kunfi Zsigmond és Lukács György más-más alapról ismerték el: „mindnyájunk szellemi atyja volt”. A tanítvány Révai József élete végéig viaskodott a tanítómeszter teljesítményének értékelésével. Az egyre inkább eszmei ellenfél, Jászi Oszkár legközelebbi barátjának tudta. Halálakor az egész haladó magyar szellemi közélet meghajtottta előtte az elismerés és tisztelet zászlaját.

S tulajdonképpen a mai napig sem csitultak el körülötte végleg a kedélyek. Életművének egyetemes értékelése, monografikus feldolgozása késik. Mindazonáltal a marxista történetírás és elmélet néhány fontos, a megoldás felé mutató kritikai szempontot vetett fel a Szabó Ervin-i gondolatokkal kapcsolatban.

A könyvtáros

Működésének legegységelműbben megítélt — korszerű és kiemelkedő — területe a könyvtárügy. A foglalkozása szerint jogot végzett, alacsony, vézna, bajszos, szemüveges, beteges Szabó Ervin élete végéig könyvtáros volt. Gyors karrierje 1899 végétől 1904-re mindössze két közbeeső állomáson át vezette a megalakítandó Fővárosi Könyvtár élére. Bárczy István budapesti polgármester és Wildner Ödön kulturális tanácsnok támogatásával, nagyfokú függetlenséggel és a kor világszínvonalán építette ki Budapest máig működő nyilvános és tudományos (a szociológiai és a politikai) könyvtárát. A világháborús évekre a mai Ferenczy István utcában otthont talált, immár önálló intézmény a korszerű társadalomtudományos műveltség fellegvára, a korban egyedülálló haladó és demokratikus művelődési központ lett.

A politikus

Édesanyjának orosz rokonsága révén került kapcsolatba 1898—99-es bécsi tanulmányai idején az orosz forradalmárok — szociáldemokraták, ökonomisták, esszerek — egyes kiemelkedő képviselőivel. Egyben az osztrák szociáldemokrácia vezetőivel is szoros baráti viszonyt alakított ki. A bécsi környezetben vált szocialistává. Mindkét kapcsolata élete végéig elkísérte.

Hazatérve igen hamar a Népszava főmunkatársa, állandó cikkírója lett — egyelőre ideálisan összeegyeztetve könyvtárosi-tudományos és pályakezdő mozgalmi tevékenységét. Már ekkor komoly fenntartásai voltak azonban a hazai szociáldemokrácia színvonalával — provincializmussával, időszerűtlen betegpénztári jellegével, esetenkénti amorálisával szemben. Úgy érezte, magasabb, korszerűbb és forradalmibb szintre kell emelni a magyar mozgalmat. Elvi állásponttá vált idegenkedése a fegyelmetlen pártkeretektől megkönnyítette számára a frakciós tevékenység vállalását. Fiatal értelmiségiek-egyetemisták csoportját (a Polányi testvérek, Pór Ödön, Méri Gyula, Vágó Béla, Beck Sámuel, László Jenő) gyűjtötte maga köré, nevelve-képezte az alig fiatalabbakat. Tulajdonképpen neki köszönhető a szocialista diákmozgalom önálló, az agitációt és a kultúr-munkát segítő-fejlesztő tevékenységének megindítása.

1903-ban megvált a Népszavától és hajlamainak és képzettségének megfelelően a kor legszínvonalasabb és leghatékonyabb haladó értelmiségi folyóiratával, a Huszadik Századdal és az azt kiadó Társadalomtudományi Társasággal lépett kapcsolatba. Ez mindenképpen lehetővé tette, hogy a haladó és liberális polgári értelmiség jelentős csoportjaival ismeresse meg a szocializmust. Egyben kritikája volt ez a lépés az SZDP vezetésnek, amellyel szembeni ellenzéki frakciós

tevékenysége is ettől az időponttól datálódik. Ekkor, ezekben az években fekteti le — a hagyományos, német típusú parlamenti munkáspárt alkalmatlansága feletti túlzó reakcióként — pártszervezési elveit; a decentralizált, demokratikus, frakciók alakítására is lehetőséget nyújtó, a szilárd vezetést és fegyelmet megkerülő pártfelépítési modellt. Ugyanekkor fordult a francia szindikalisták tevékenysége és elmélete felé.

A korabeli munkásmozgalom állapota — Lenín és Bernstein is ezt bírálva alakították ki egymással gyökeresen szembenálló mozgalmi-ideológiai elméletüket — őt is taszította, de kérdéseire nem találta meg a lenini választ.

Ellenzéki tevékenységét nem adta fel, sőt, 1909-ben magával a párttal is szakított. Élete végéig ezután független szocialistának számított. Noha közvetlen környezetének jelentős része 1918-ban megtalálta az utat a kommunista párthoz, ő maga igazi tábor, tömegeket nem tudott, nem is volt képes maga mögé állítani.

Az ideológus

1903-ban a Társadalomtudományi Társaság vitáján „A szociológia újabb irányzatairól” Szabó Ervin ismertette a

szocializmust. Történelmi pillanat volt ez. „Magyarországon, magyar nyelven ekkor jelent meg a marxizmus teljes tudományos fegyverzetével. Magyar tudományos fórumon először lépett fel valaki a marxi és engelsi életmű ismeretében, ráadásul a kor szociológiai műveltségének birtokában” — írja egyik életrajzírója. S hogy a vitában végső soron győztes szocialista (marxista) világnézet a szűk értelmiségi körön túl is terjedjen, azért Szabó Ervin sokat tett. Nagy marxista szociológiai szintézisét a társadalmi osztályokról és az osztályharcról ugyan nem sikerült megírnia, az eredeti Marx- és Engels-szövegek kétkötetes kiadásával, és a 48—49-es magyar forradalom és szabadságharc első marxista igényű monografikus feldolgozásával évtizedekre befolyásolta a marxizmussal ismerkedő hazai érdeklődőket.

Ahogy a pártról vallott felfogása végső soron késleltette a forradalmi, új típusú munkáspárt megalakítását, antidiagnostikus és esetenként etikai idealista nézetei a marxizmus teljességének átélésében és alkalmazásában gátolták. Írásai, cikkei, tanulmányai mégis a mai napig tartalmaznak fontos, meglepően aktuális mondanivalót, mindenekeztől a marxista tudományos alapállásnak az elmélet és a gyakorlat kapcsolatának elválaszthatatlanságának igényét. „Nem szabad elmaradnunk az elméletben.

Régi megismeréseink állandó és folytonos revízió alatt kell, hogy legyenek. Le kell vonnunk a gyakorlati próbák tanulságait. És új megismeréseket kell szereznünk.” Szellemi-gondolkodói nyughatatlanságának, a fennállót állandóan meghaladni törekvő marxi igényességének értékes vallomása ez.

D. E.